

בעקבות הונדליזם בעבדת: בחינת עקרונות השימור באתר 2010

אדר' רם שואף

רשות העתיקות, מינהל שימור

אלמונים גרמו נזק בגן הלאומי עבדת

עשרות קירות עתיקים נפגעו, חומת אבן מהתקופה הנבטית נופצה ורוססו כתובות גרפיות. רשות הטבע והגנים: "ההרס נראה כמו פעולה של הרומאים שרצו להרוס את מה שקדם להם"

אורי בינדר ודליה נחור | 11:07 5/10/2008

הבוקר (ב') גילו עובדי הפארק הלאומי עבדת כי מבנים עתיקים בגן הלאומי רוססו בכתובות גרפיות, וכן בוצעו מעשי ונדליזם. במסך נגרמו נזקים חמורים בחוזה חקלאית באיזור מצפה רמון. ההערכה היא מדובר באותה כמפיה. במועצה האזורית רמת נגב הביעו דאגה מהפוגרומים נגד האתר. המועצה הגישה תלונה במשטרה, וזו פתחה בחקירת האירועים.

יש ונדליסטים עם לב של אבן

האבנים שנופצו בגן הלאומי בעבדת כבר הספיקו לראות את הנבטים, ואת שאר שבטי המדבר הנודדים, ואת החשמונאים והרומאים והמוסלמים וגם כמה יהודים, שהגיעו וניסו לשמור על המקום הרחוק הזה במדבר. אבל הלילה השיגו אותן פטיש כבד ודלי צבע. רות נאור מבכה את ההשחתה הקשה

דעה / רות נאור

פורסם: 15:23, 05.10.09

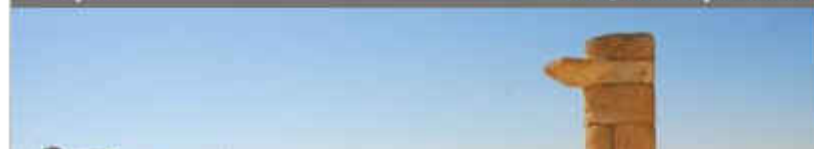
שתף

כמה תסכול, רוע ואכזריות צריך כדי לכלות את מנסת הזעם האנושי בשרידי היסטוריה בת אלפי שנים. הדם עלה להם לראש, הייאוש והתסכול העבירו את ההילוכים מראשון לשני, ומשלישי לרביעי, עד שהם הגיעו לחניה החשוכה. טיפסו בשקט, אולי מעדו בדרך, אולי היה להם זמן לחשוב כמה הם כועסים. על כולם. על המדינה, על הבני זונות, על כל הרע שעשו להם, והם כבר יראו לכל העולם מה זה.

אז לקחו דלי עם צבע ופטיש כבד, והראו לאבנים ולהיסטוריה הדוממת מי סאן הגבר. מי סאן הבוס האמיתי במדינה המובטחת הזאת. במדינה השסועה והמיסרת הזאת. שלא יהיה סאן ספק.

1 מתוך 11

ונדליזם בגן הלאומי עבדת

לאחר ההרס

עמודים שנופצו בגן הלאומי צילום: אורית בורטניק, רשות הטבע והגנים

מריחות צבע בעבדת צילום: אורית בורטניק, רשות הטבע והגנים

מטרות הלימוד והמחקר ההיסטורי של האתר:

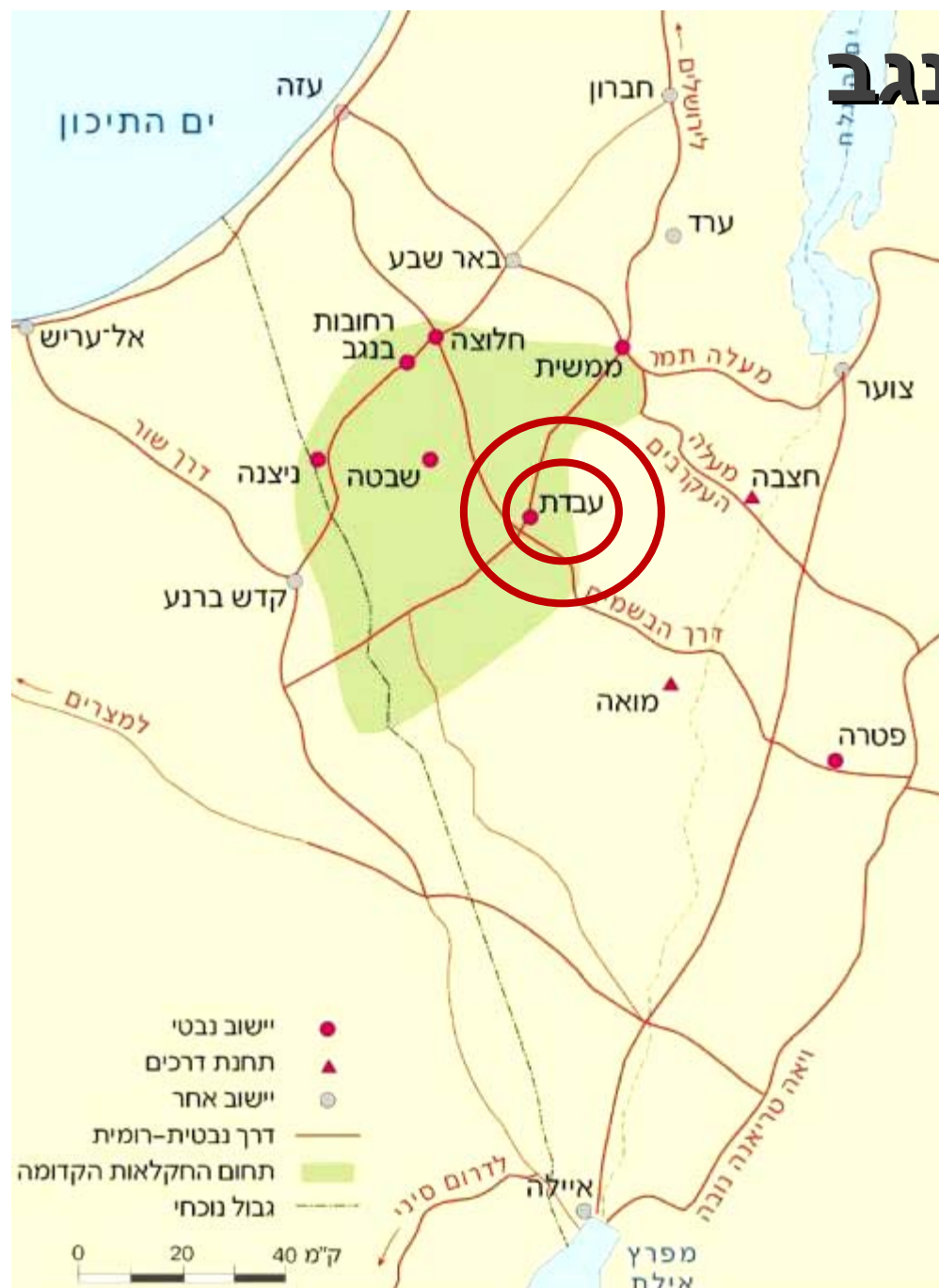
1. הערכת הנזק שנגרם לאתר
2. התחקות אחר ההתערבות המוקדמת באתר בעבר ובחינתה לאור גישות עכשוויות בשימור המורשת
3. בחינה מחודשת של הפרשנות ושל הצגת האתר לקהל בעבר (שימור לעומת שחזור)
4. התווית עקרונות לשיקום הנזק ולשימור באתר

הדרכים העתיקות בנגב

עבדת -

עיר על דרך הבשמים

רשות העתיקות, מינהל שימור

עבדת – תכנית כללית

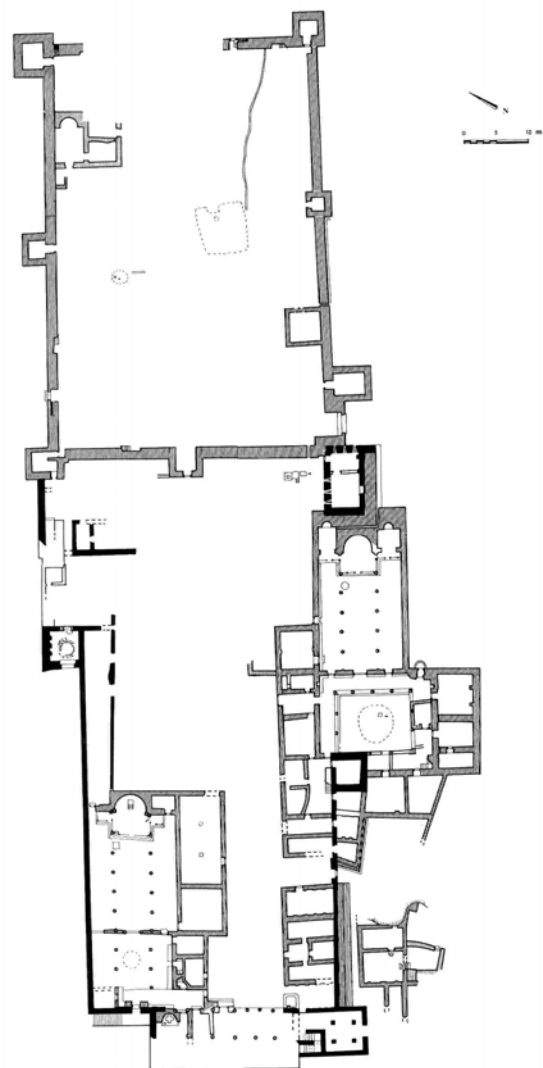
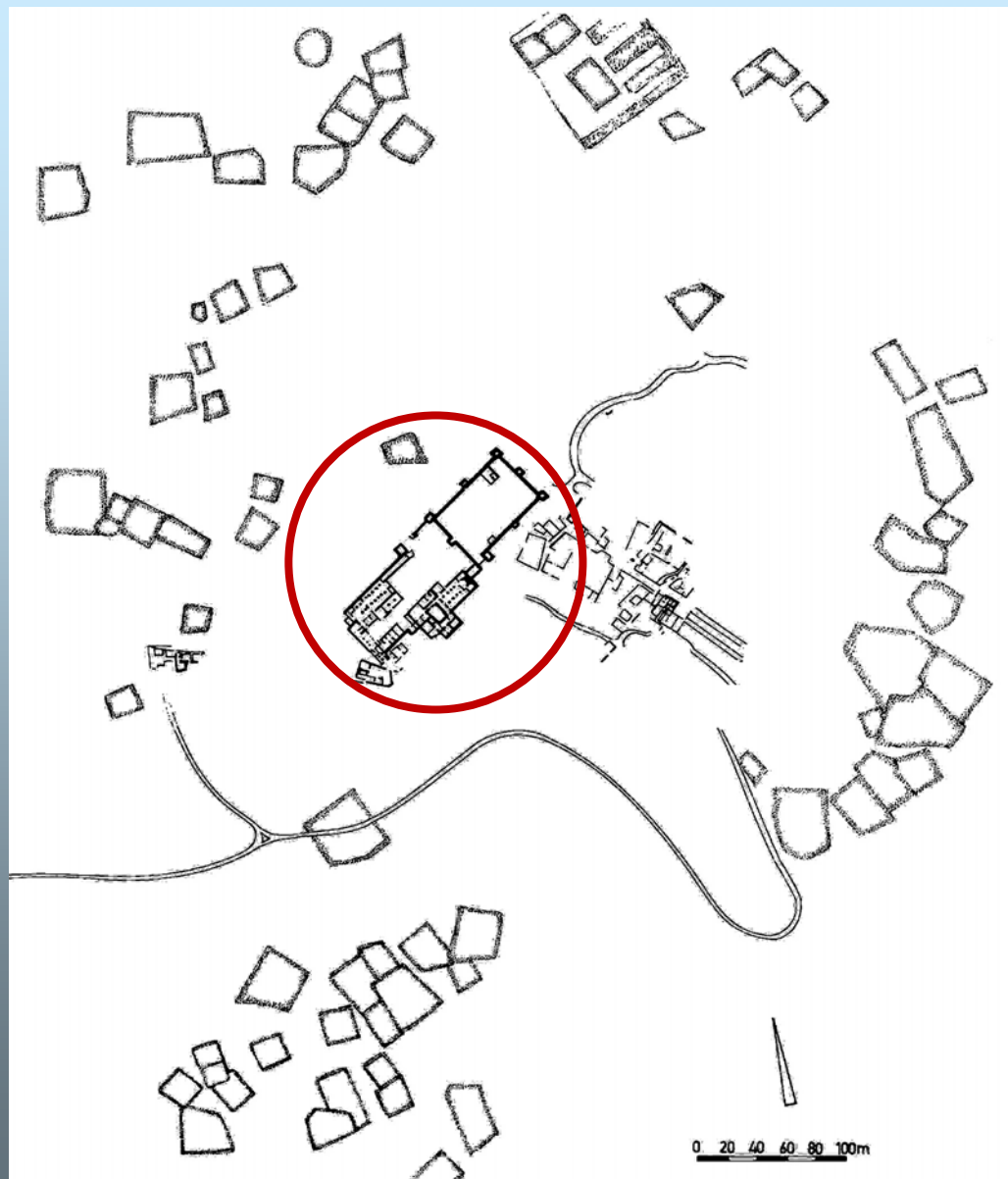

Fig. 16. The acropolis: general plan.

האקרופוליס

ראשית המחקר הארכאולוגי

ראשית המחקר הארכאולוגי

1807

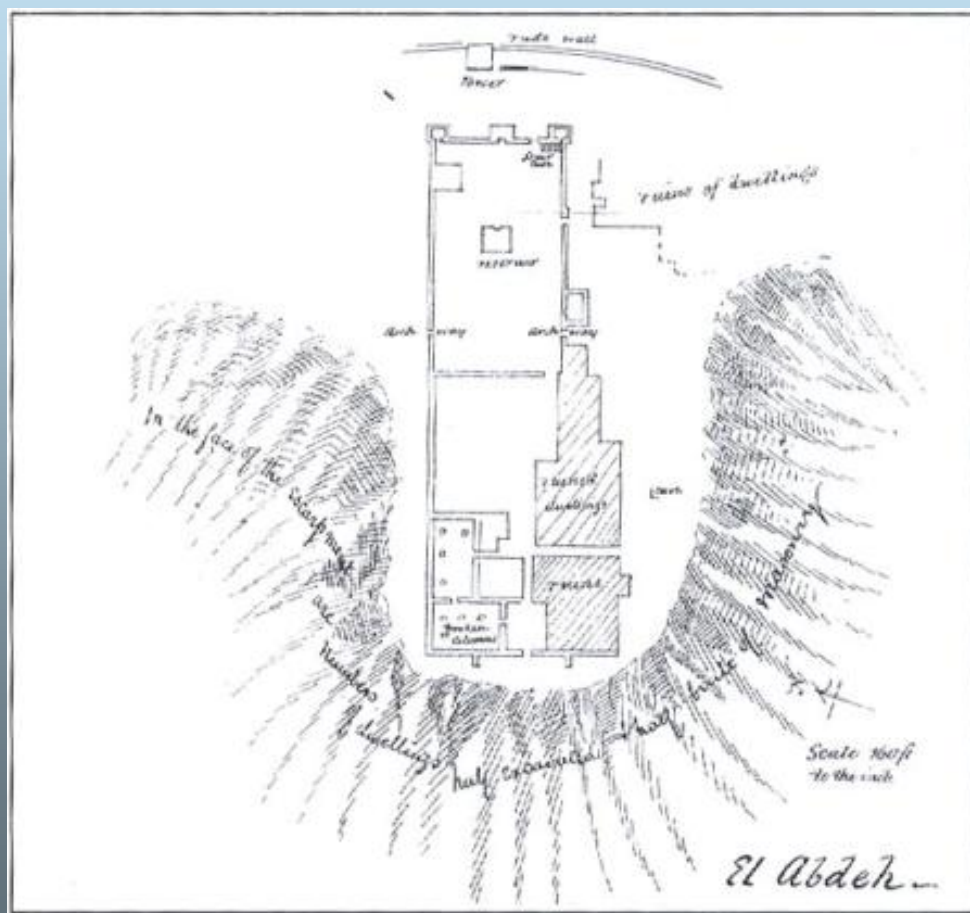
סיצן (Seetzen)

הנוסע הראשון שתיאר את עבדת

1870

פלמר ודרייק (Palmer & Drake)

סקרו את האתר

ראשית המחקר הארכאולוגי

רשות העתיקות, מינהל שימור

Palmer 1870

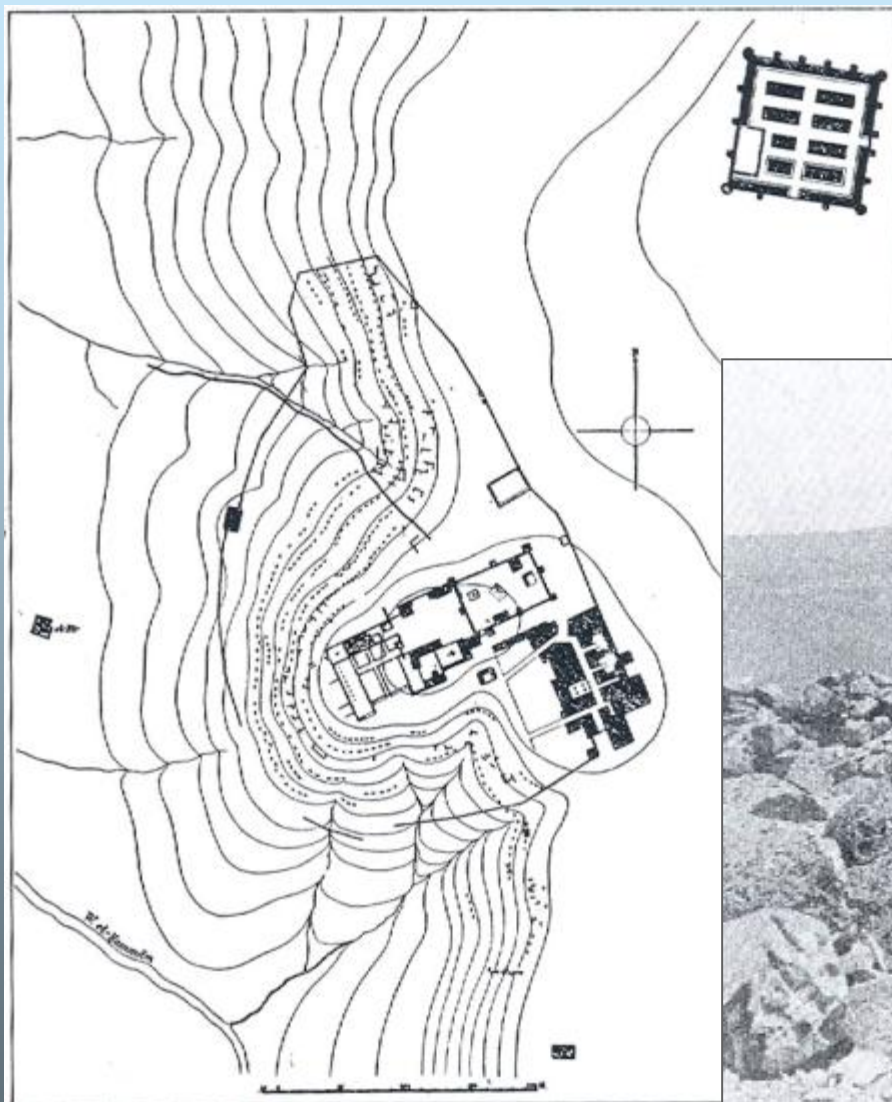
ראשית המחקר הארכאולוגי

1902

מוסיל (Musil) ערך סקר מפורט
באתר

צדו המערבי של האקרופוליס

ראשית המחקר הארכאולוגי

1904

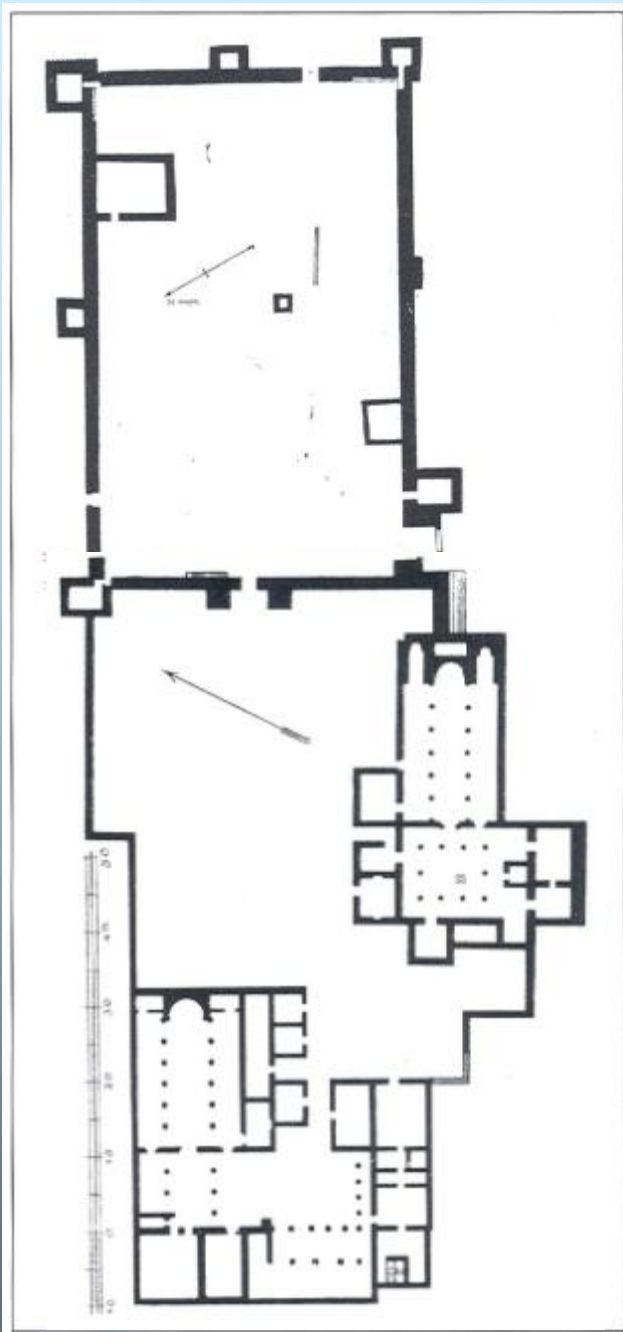
ז'וסן, סביניאק ווינסן (Jaussen, Savigniac & Vincent) סקרו את האתר מטעם ביה"ס הדומיניקאני למקרא

1914

ביקרה במקום משלחת מטעם הקרן הבריטית לחקירת ארץ ישראל, בראשות וולי ולורנס (Woolley & Lawrence)

1916

נערכה תכנית מפורטת של הכנסיות וכמה פרטים אדריכליים על ידי ויגאנד מטעם "היחידה לשימור מונומנטים" שליד המטה הצבאי הגרמני-תורכי

ראשית המחקר הארכאולוגי

1921

אלט (Alt) מפרסם את כתובות עבדת שהיו מוכרות אז,
מטעם בית הספר הגרמני לארכיאולוגיה בארץ הקודש

1937

קולט (H. D. Kolt) ערך חפירות בדיקה ראשונות מטעם בית
הספר הבריטי לארכיאולוגיה בירושלים.

מדינת ישראל, ראשית המחקר

1953 תצלום האויר

חלקים גדולים של האתר הרוסים או מכוסים במפולות

מדינת ישראל, חפירות ארכאולוגיות

1958-1961

חפירות בניהולם של

א. נגב, מ. אבי-יונה, ר. כהן.

מדינת ישראל, חפירות ארכאולוגיות

החפירה זוכה לתשומת לב ברמה הלאומית.
ניתן ללמוד על כך, בין היתר, מביקורי אישים רמי דרג במקום.

1960 בן גוריון וידין בעבדת

מדינת ישראל, חפירות ארכאולוגיות

1975-77

עונות חפירה קצרות מטעם האוני' העברית ואגף העתיקות והמוזיאונים בניהול
ר. כהן.

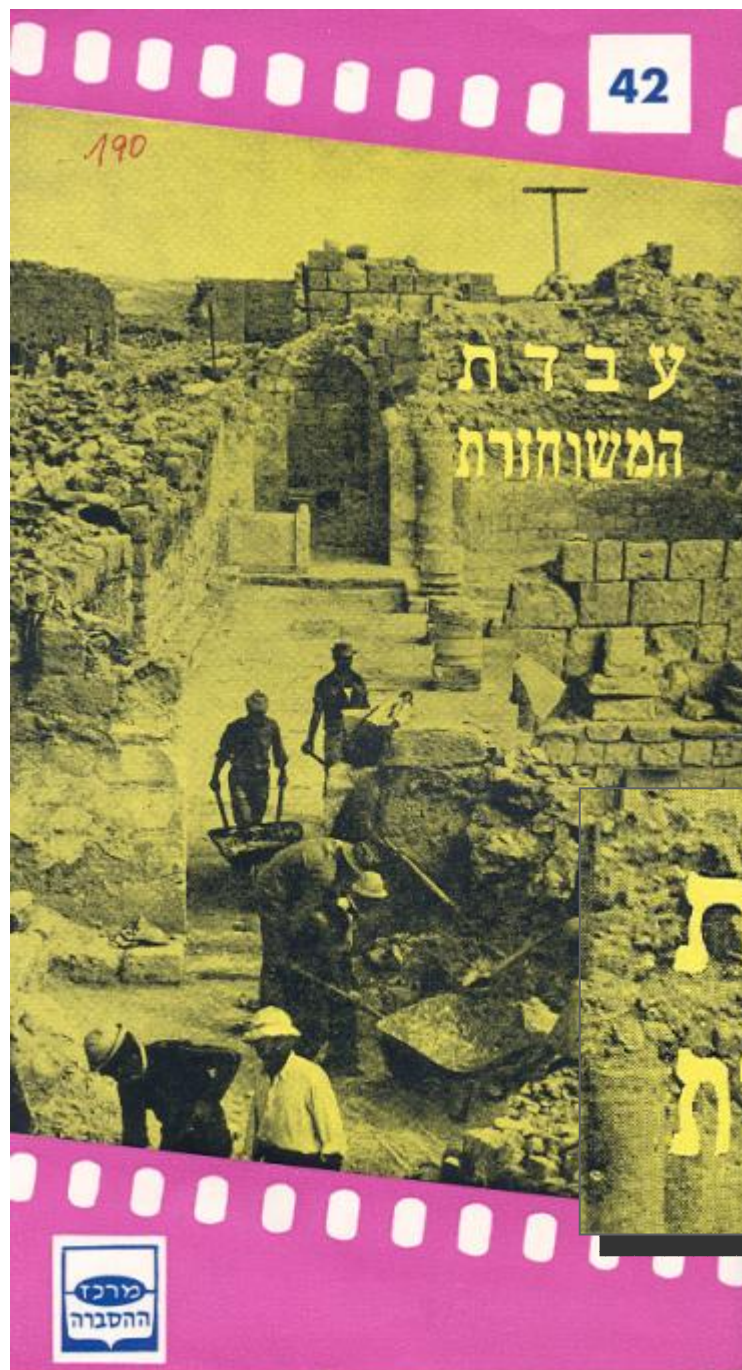
1988-89

חפירות בניהולו של א. נגב.

שימור לעומת שחזור

- בסוף שנות ה-50 למאה ה-20 ובשנות ה-60 ניצב השחזור במרכז התפיסה של שימור האתר והצגתו לקהל.

נגב א' 1960

ערכת שיקופיות וחוברת מטעם מרכז ההסברה

אגן הטבילה - שימור לעומת שחזור

"אגן הטבילה, השוכן בחלקה הצפוני של האכסדרה, הוא חלק מן הכנסייה הצפונית. האגן בנוי אבן ומצופה בשיש, שרק לוח אחד ממנו נשתמר באתרו."

נגב א' 1960, עבדת המשוחזרת

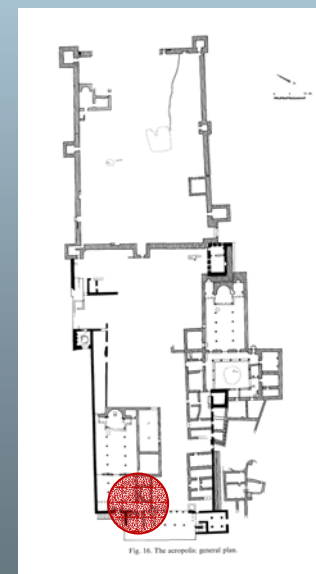
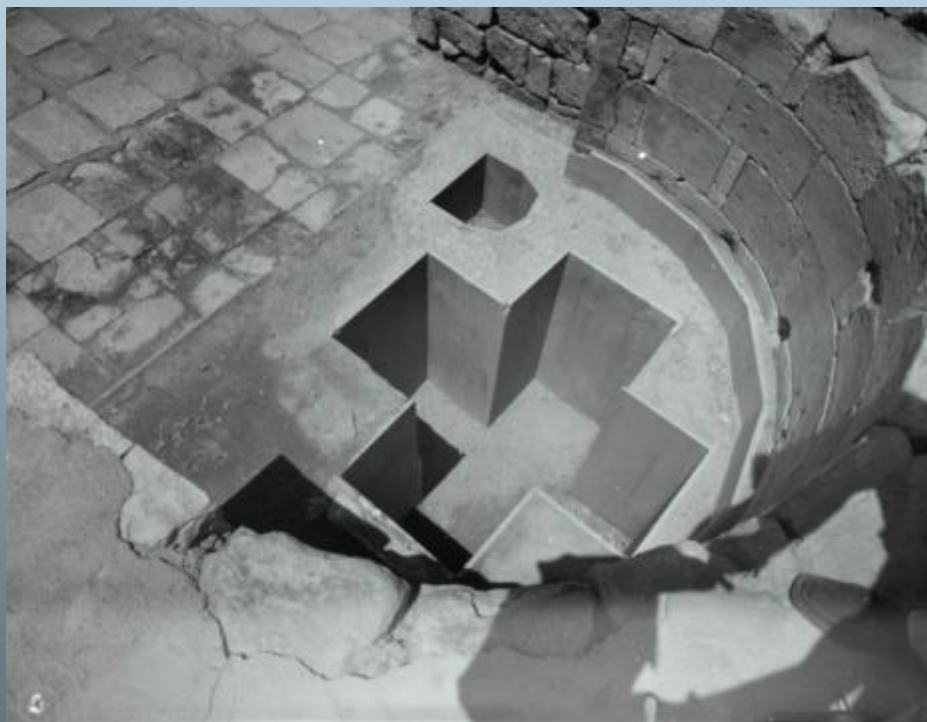

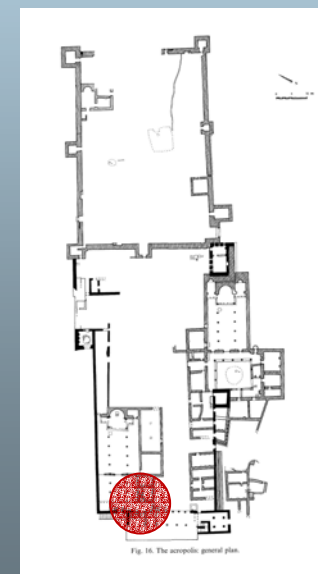
Fig. 16. The acropolis general plan.

1959 – אגן הטבילה

אגן הטבילה - שימור לעומת שחזור

"אגן הטבילה, השוכן בחלקה הצפוני של האכסדרה, הוא חלק מן הכנסייה הצפונית. האגן בנוי אבן ומצופה בשיש, שרק לוח אחד ממנו נשתמר באתרו."

1960 – אגן הטבילה

אגן הטבילה - שימור לעומת שחזור

2009 - בלייה מתקדמת של אגן הטבילה.

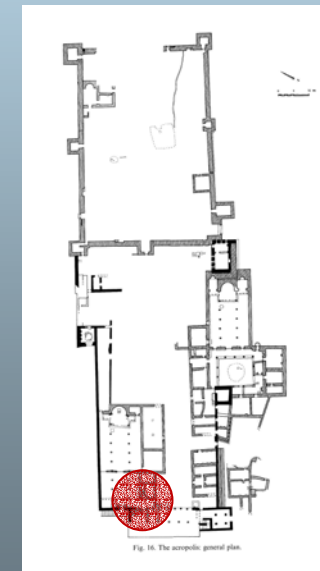

Fig. 16. The acropolis general plan.

הכנסייה הצפונית - שימור לעומת שחזור

הכנסייה לאחר החפירה: נקודת המוצא להבנת ההתערבות.

מיקום העמודים לאחר החפירה הארכיאולוגית

מתוך: Negev 1997

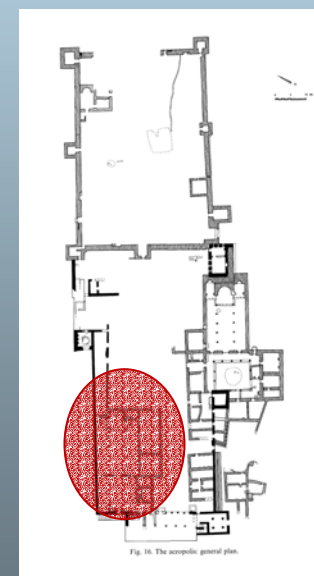

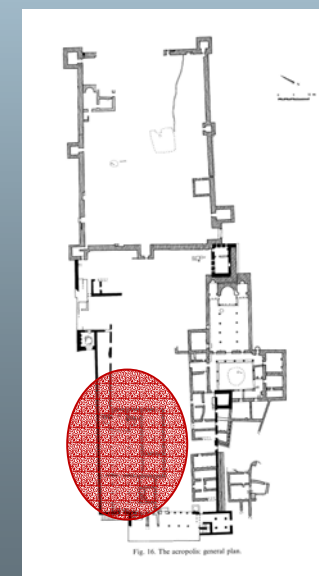
Fig. 16. The acropolis general plan.

הכנסייה הצפונית - שימור לעומת שחזור

שחזור שלב א', 1960:

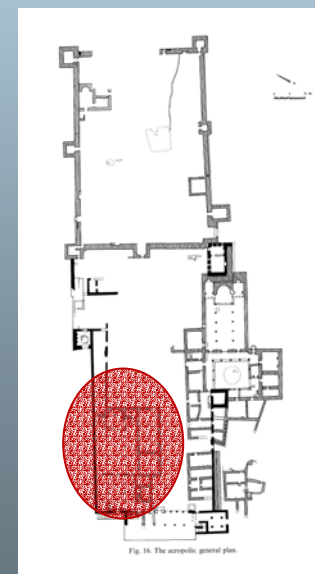
עמודים משוחזרים מבטון על גבי פדסטלים מקוריים מאבן ועל גבי פדסטלים מבטון

הכנסייה הצפונית - שימור לעומת שחזור

שחזור של ב', שנות ה-60:
הסרת שחזורי בטון בשורה הדרומית ושחזור עם חוליות שנמצאו באתר

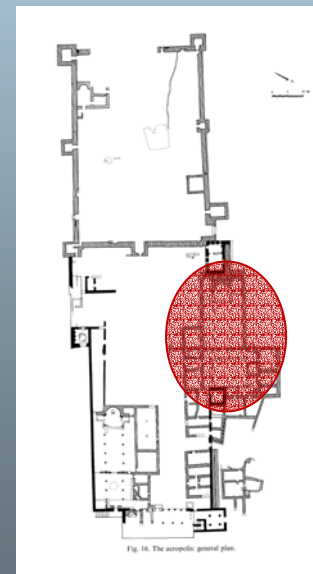

הכנסייה לאחר שחזור 2

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

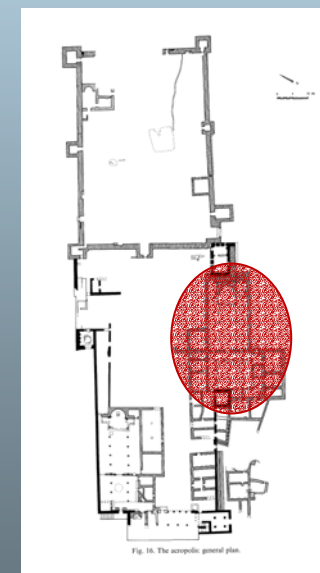
שנות ה-40 (משוער) –
מבט למזרח אל הכניסה לכנסייה הדרומית, לפני חפירה

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

מראה הכנסייה לאחר טיפול ראשוני.
תשומת הלב לגובה קיר הכניסה לאולם התפילה

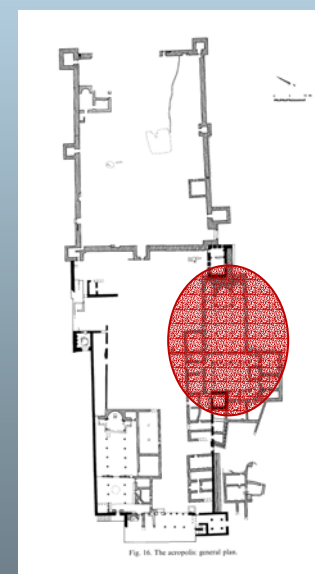

הכניסה לכנסייה הדרומית – 1959. מתוך: Negev 1997

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

1960 - הכנסייה הדרומית חשופה, חלק מקיר הכניסה לאולם התפילה שוחזר

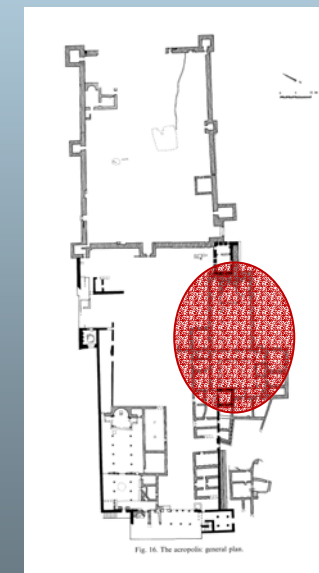
1960 עבדת המשוחזרת. סרטון מרכז ההסברה

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

2009 – מבט אל הכניסה לאולם התפילה.

לא קיים סימון של קו שחזור המדגיש מקור מול שחזור

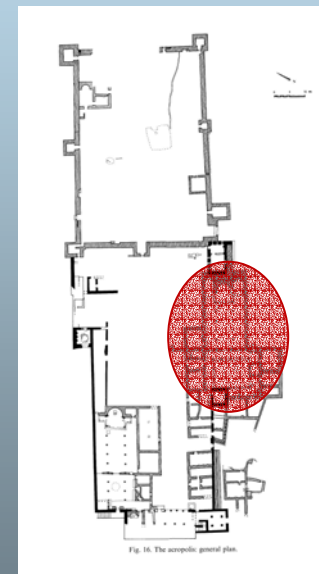
2009, קיר הכניסה לאולם התפילה (צילום: רם שואף)

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

פנים אולם התפילה טופל ושוחזר גם הוא לאורך זמן

1958, תצלומים מזמן החישוף.

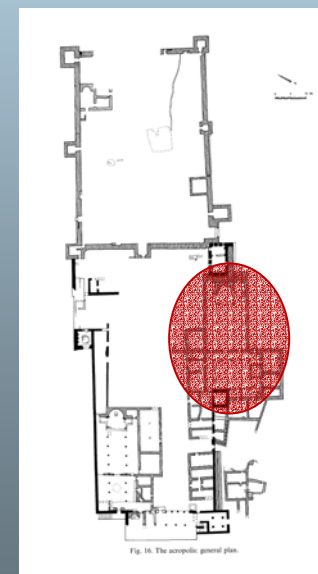
מתוך: Negev 1997

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

פנים אולם התפילה טופל ושוחזר לאורך זמן, במהלך החפירה הוצבו בסיסי העמודים ועליהם חוליות בודדות.

1959, הכנסייה הדרומית.

מתוך: Negev 1997

רשות העתיקות, מינהל שימור

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

1971

הכנסייה הדרומית

באדיבות ארכיון קק"ל

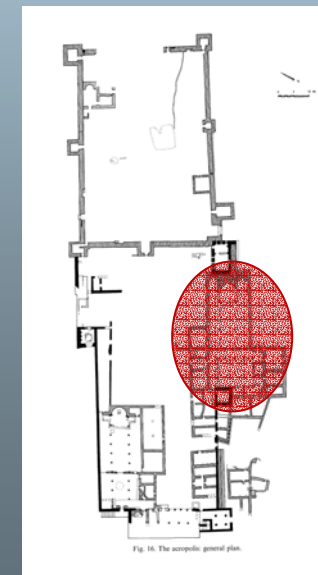

Fig. 16. The acropolis ground plan.

רשות העתיקות, מינהל שימור

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

סוף שנות ה-80 (משוער), קיר האפסיס שוחזר

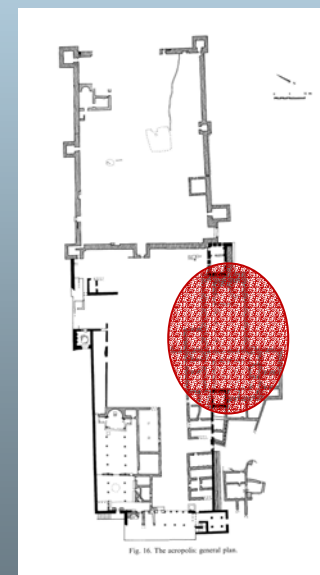

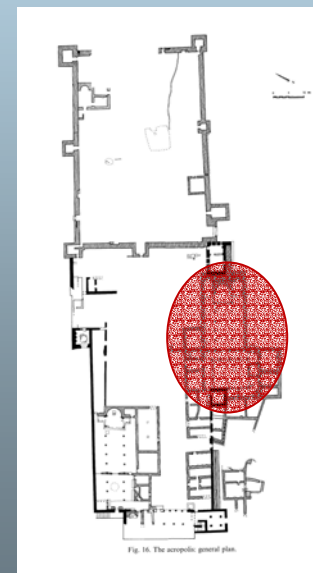
Fig. 16. The acropolis general plan.

הכנסייה הדרומית.
מתוך: Negev 1997

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

קיר האפסיס שוחזר, העמודים לא שוחזרו.

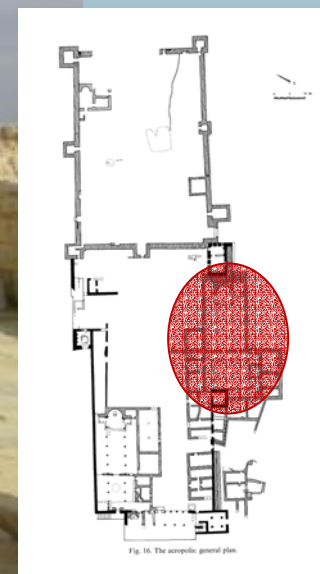

הכנסייה הדרומית, 1992

הכנסייה הדרומית - שימור לעומת שחזור

2009 - הכנסייה לאחר ונדליזם.
במהלך שנות ה-90 שוחזרו עמודי הכנסייה

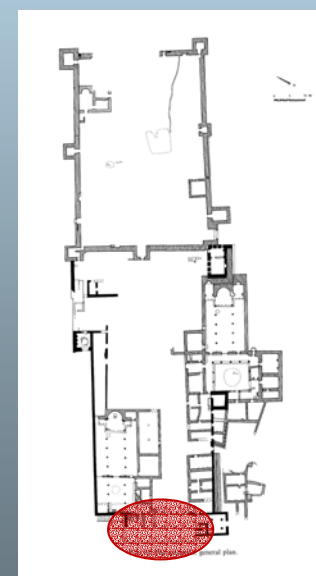

הכנסייה הדרומית – צילום: רם שואף 2009

שער הכניסה למקדש הנבטי שימור לעומת שחזור

סוף שנות ה-50, שחזור לאחר חפירה

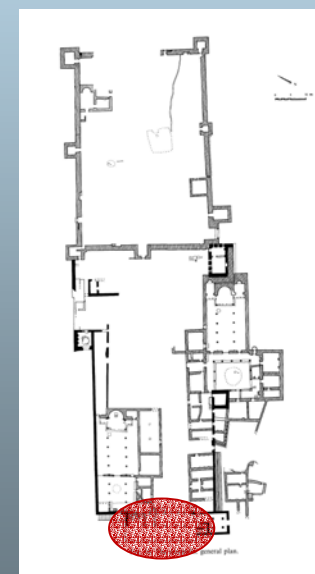
הפורטיקו בעת החפירה.
מאוסף התצלומים הלאומי לשכת העיתונות

רשות העתיקות, מינהל שימור

הפורטיקו (המקדש) שימור לעומת שחזור

1960 - שיחזור מבנה השער במקדש לגובה של 4 נדבכים.

1960, שקופית מתוך סרטון אגף ההסברה

הפורטיקו (המקדש) – שימור לעומת שחזור

2009 - ניכר כי הפורטל הוגבה והוסף לו קרניז

2009

2009 - ונדליזם

מכלולים עיקריים שנפגעו

רובע המגורים

הכנסייה הצפונית

הכנסייה הדרומית

המקדש

מדרגות

תק' הנבטית

רשות העתיקות, מינהל שימור

שימור לעומת שחזור – עקרונות תכנון

חומרים וטכנולוגיה

- שימוש בחומרים שאינם פוגעים בממצא
(השימוש בברזל הגביר את ההרס)

שימור לעומת שחזור – עקרונות תכנון

חומרים וטכנולוגיה

- שימור בחומרים שאינם פוגעים בממצא (השימוש בברזל הגביר את ההרס)

- שחזור בחומרים ובטכנולוגיות תואמים למקום (שימוש בחומרים שאינם פוגעים, שחזור עמודים לא מונוליטיים וכד')

שימור לעומת שחזור – עקרונות תכנון

הצגה

- שימור, הצגה והמחשה של טכנולוגיות בנייה אופייניות למקום

שימור לעומת שחזור – עקרונות תכנון

לאור ניתוח מצב האתר

הצגה

- שמירה על הבחנה ברורה בין מקור - ממצא אותנטי - לבין פרשנות מאוחרת (שחזור)

- הצגת תפיסות באשר לחזות האתר ואופן תפקודו בתקופות השונות – באמצעות דגמים, שילוט, דפי מידע וכד'

קו שחזור

דגם ממתכת של הכנסייה הדרומית, נגנב מהאתר לפני שנים.

שימור לעומת שחזור – עקרונות תכנון

לאור ניתוח מצב האתר

הצגה

• האם נכון לשחזר "אייקונים" של האתר?

פרשנות ותצוגה – בסיס אתי

האמנה לפרשנות ותצוגה של אתרי מורשת תרבות

עקרונות בסיסיים:

Principle 1: Access and Understanding

Principle 2: Information Sources

Principle 3: Attention to Setting and Context

Principle 4: Preservation of Authenticity

Principle 5: Planning for Sustainability

Principle 6: Concern for Inclusiveness

Principle 7: Importance of Research, Training, and

Evaluation

פרשנות ותצוגה – בסיס אתי

יעדים על-פי האמנה לפרשנות ותצוגה של אתרי מורשת תרבות:

1. **Facilitate understanding and appreciation of** cultural heritage sites and foster public awareness and engagement in the need for their protection and conservation.
2. **Communicate the meaning of cultural heritage sites** to a range of audiences through careful, documented recognition of significance, through accepted scientific and scholarly methods as well as from living cultural traditions.
3. **Safeguard the tangible and intangible values of** cultural heritage sites in their natural and cultural settings and social contexts.
4. **Respect the authenticity of cultural heritage sites**, by communicating the significance of their historic fabric and cultural values and protecting them from the adverse impact of intrusive interpretive infrastructure, pressure, inaccurate or inappropriate interpretation. visitor

פרשנות ותצוגה – בסיס אתי

יעדים על-פי האמנה לפרשנות ותצוגה של אתרי מורשת תרבות:

5. **Contribute to the sustainable conservation of** cultural heritage sites, through promoting public understanding of, and participation in, ongoing conservation efforts, ensuring long-term maintenance of the interpretive infrastructure and regular review of its interpretive contents.
6. **Encourage inclusiveness in the interpretation of** cultural heritage sites, by facilitating the involvement of stakeholders and associated communities in the development and implementation of interpretive programmes.
7. **Develop technical and professional guidelines for** heritage interpretation and presentation, including technologies, research, and training. Such guidelines must be appropriate and sustainable in their social contexts.

סוגיות לדין

- האם אנו מחוייבים להחזיר מצב לקדמותו טרם הונדליזם?
- האם ראוי לפתח אמצעי הצגה והמחשה חדשים?
- האם ניתן לפרק שחזורים מן העבר אשר עלולים לפגוע באתר?
- האם יש עניין בהצגת ההיסטוריה של המחקר המודרני של האתר?
- קביעת סדר עדיפות לתכנון וביצוע:
 - רמות פרשנות והתערבות
 - עניין לקהל
 - ערך הממצא
 - אזורים לעתודות מחקר

תהליך העבודה המוצע

1. הערכת רמת הנזק
2. הערכה מחודשת של מידת האותנטיות של חלקי האתר השונים
3. קביעת היקף ההתערבות
4. קביעת עקרונות מנחים לשימור האתר
 - הבחנה בין תהליכי שימור שניתנים לביצוע מיידית (הרובע הביזנטי לדוגמה)
 - לבין תהליכים שתלויים בתיעוד וניתוח מעמיקים יותר
 - המשך תיעוד האתר והבנתו (האקרופוליס לדוגמה), במקביל לביצוע שימור חלקים מהאתר.
5. עריכת תכניות שימור מפורטות
6. ביצוע פעולות שימור באתר

תהליך העבודה המוצע

תחזוקה שוטפת באתר, התערבות מיידית

איטום ראשי קירות ('קופינג')
באזור המצודה

מילוי מישקים בכל שטח האתר

תהליך העבודה המוצע

התערבות מיידית

בניה מחדש של חלקי קירות
שניזוקו ברובע המגורים

הקמה מחדש של קשתות
משוחזרות שהופלו ברובע המגורים

תהליך העבודה המוצע

ניתוח ולימוד מקדימים. העמקה בנושא אותנטיות והצגה

הכנסייה הדרומית

תהליך העבודה המוצע

הכנסייה הצפונית. פרשנות מרחיקת לכת משנות ה-60

תהליך העבודה המוצע

האם להרחיב את פעולת השימור לאזורים שלא טופלו עד היום?

מבט אל רובע מגורים. צילום: רם שואף 2010

סיכום ונקודות לדיון

• אחרי הפגיעה באתר

האם יש לשאוף להחזיר מצב לקדמותו?

• חלקים מהאתר ובעיקר ה'אקרופוליס' זכו לפרשנות מרחיקת לכת שהשפיעה באופן ניכר על חזות האתר

האם יש מקום לבחינה מחודשת של פרשנות האתר?

• **היקף האתר: האם יש לטפל באתר כמכלול או לחלקו למקטעים (ע"פ: חשיבות, ערכיות, עניין לציבור, אופני ביצוע וכד')**

• מאחר ונוצרה הזדמנות לטיפול משמעותי באתר, האם יש מקום להרחיב את המחקר ולחשוף אזורים נוספים לקהל (רובע המגורים, מערות המגורים לאורך השלוחה הצפונית וכד')?

האם להכליל בטיפול העכשווי את אזור מגורים?

מקורות

Negev A. 1997. The Architecture of Oboda. *QEDEM* 36.
Jerusalem: The Hebrew University, institute of Archaeology.

נגב א. 1988. **ערי הנבטים בנגב**. אריאל 62-63. ירושלים: אריאל.

נגב א. 1983. **אדוני המדבר, תולדות הנבטים וממלכתם**. ירושלים: כתר.

- ארכיון רשות העתיקות

עבדת 2009, מבט לצפון-מערב אל האקרופוליס

סוף

רשות העתיקות, מינהל שימור